

Hoe actueel kun je zijn?

‘Brich dem Hungrigen dein Brot’, BWV 39

Zaterdagmiddag 17 februari voert de Bach Cantorij Baarn tijdens de vesper in de Pauluskerk op de Brink o.a. cantate 39 uit. Als vocale solisten treden aan Bepke Keersmaekers, sopraan, Tim Braithwaite, altus en Joris van Baar, bas. Solisten, koor en orkest van de cantorij staan onder leiding van Anthony Scheffer.

BWV 39 Hoe actueel kun je zijn?

Natuurlijk kunnen wij niet meer kijken, horen en denken als de 18de eeuw die destijds Bachs nieuw gecomponeerde muziek beluisterde in een kerk in Leipzig. Het is aan Gardiner*) te danken dat hij terecht wijst op de sterke verbondenheid van Bachs cantate-cycli met de seizoenen, het boerenbestaan in Saksen, de ritmes van het geofysische jaar. Kerkelijke feesten vallen niet voor niets samen met keerpunten in de eeuwig ronddraaiende Natuur. Midwinter en de voorjaarsequinox zijn de bekendste scharnierpunten die de stijgende en dalende lijnen in dat dagelijks leven van zaaien en (mis)oogsten en dus ook in het liturgisch kalenderjaar markeren. De alpha en de omega, begin en einde en vandaar weer naar een nieuw begin, een eeuwige rondgang in de tijd.

Cantate 39 is geschreven voor de eerste zondag na Trinitatis, het Drievuldigheidsfeest, toen 26 juni 1726. Dichtbij de voorjaarsequinox, ook het begin van een nieuwe fase in het kerkelijk jaar en voor Bach het jaarlijkse startpunt van een volgende cantatecyclus. Hij gebruikt tekstmateriaal uit Meiningen, afkomstig van zijn verre neef Johann Ludwig Bach. Behalve de twee Bijbelcitaten en het slotkoraal bevat het libretto vrije, naar poëzie hellende regels, waarin het thema van de Bijbelteksten nader wordt overwogen. De Bijbelwoorden hebben eeuwigheidswaarde, de overwegingen zijn 18e eeuws, nogal moraliserend — maar ook nu behoorlijk actueel. Hebben niet alle oprechte Europese democratieën armzalige vluchtelingen en migranten – in welke zin dan ook - hoog op hun politieke agenda staan!

Net als de twee andere cantates die Bach voor dezelfde zondag componeerde (BWV 20 en BWV 75) bestaat ook deze cantate uit twee delen, als muzikale armen om de preek. Beide delen beginnen met een Bijbelcitaat, achtereenvolgens uit het oude en het nieuwe testament. Aan begin en eind van de cantate horen we het koor. Het tweede en het voorlaatste deel zijn recitatieven, beide precies 21 maten lang. Daartussen zitten drie aria's waarvan de eerste en de laatste een dansant karakter hebben en de middelste, tevens het hart van het hele werk, is de sober geïnstrumenteerde aria voor de bas. Hier is de ‘Vox Christi’ die tot ons (s)preekt.

Al het goede komt in drieën

Maar het meesterstuk van deze cantate werk zit aan de kop, het openingskoor, groots opgezet en doorspekt met verschillende compositietechnieken. Dit eerste deel beslaat één derde van de totale duur van de cantate. Bach opent met een instrumentale inleiding door blokfluiten, hobo's, strijkers en continuo en verdeelt de muzikale stof - overeenkomstig de tekst - in drie delen.

'Brich dem Hungrigen dein Brot'. Het koor zingt eerst een begeleidende partij bij de sinfonia alvorens zich te evolueren tot een eigen motief. Door het woord *'Brich'* door twee koorgroepen na elkaar te laten zingen, wordt het breken van het brood auditief verbeeld. Het woord *'Elend'* gaat vergezeld van veel dissonanten en chromatiek.

Bij *'so du einen nackend siehest'* verandert de maatsoort van driekwart naar een vierkwartsmaat. Dat zorgt voor een meer doorgaande beweging, goed te horen in de basso continuo.

'Alsdenn wird dein Licht herfürbrechen'. Een welgestructureerde virtuoze fuga wijst op de kracht van het licht dat nu aanbreekt. Voor deze derde zin gebruikt Bach een dansante drieachtste maatsoort. In de tekst (en ook in de muziek) herkennen we het aanbreken van de dag (*'Morgenröte'*). De feestelijke apotheose (letterlijk 'bij God') komt bij *'und die Herrlichkeit des Herrn..'* Na een laatste hoge inzet van de sopranen sluiten alle stemmen en instrumenten dit meesterlijke eerste deel af.

Er is meer schoonheid in deze cantate. Naast de bas-aria (4) en het ingetogen, door strijkers begeleide alt-recitatief (6), is er die ontroerend naïeve sopraan-aria (5) begeleid door twee blokfluiten, armelui instrumenten die unisono spelen en dus een beetje wankel intonerend mogen klinken. Maar toch, ze staan alle wat in de schaduw van de grootsheid, kracht en verbeelding van dat openingskoor, waarin elke frase van de tekst wordt vertaald naar muziek van de allerhoogste kwaliteit.

Eerst te water

Inderdaad, niet alleen cantate 39 staat op de lessenaars. Tijdens de vesper klinkt ook muziek uit Händels geliefde Water Music, de suite nr. 3 (HWV 350) waarin ook de beide blokfluitisten, Helma Hartman en Mariken Hanke van Peurseem, een fijne partij kunnen meebazen. Zoals bekend schreef Händel zijn Water Music voor een feestelijke boottocht van koning George I over de Theems op 17 juli 1717. Händel combineerde eerder werk voor een koninklijke boottocht met nieuwe stukken die hij speciaal voor deze gelegenheid schreef. Over de eerste uitvoering van Water Music is te lezen in The Daily Courant, de eerste Britse krant. De koning en een aantal adellijke personen gingen om acht uur 's avonds aan boord bij het paleis van Whitehall voor een tocht stroomopwaarts naar Chelsea. Op een andere boot bevonden zich vijftig muzikanten. De hele rivier lag vol met boten en bootjes van mensen die dit concert met elegante dansmuziek wilden meemaken. Koning George I was zo ingenomen met het werk dat hij het tijdens de tocht wel drie keer liet herhalen. Een Grachtenfestival avant la lettre.

Morgen, zaterdag 16.30 uur in de Pauluskerk. Welkom!

*) Muziek als een wenk van de hemel, J.E.Gardiner @ 2014

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen en –indien mogelijk- foto's van solisten (zie bijlagen) , alle rechten vrij

